Sifatli ta'lim-yorqin kelajak
ISSN: 3060-4761

TerDPI ILMIY XABARNOMASI
SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

www.xabarnoma.terdpi.uz

UDK 37.01
ORCID: /0009-0000-9945-8246

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AMALIY FANLAR O'QITISH SIFATIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI

Shog'darov Navro'zbek Odilovich,
E-mail: navruzbekshogdarov@gmail.com
Abdurasulova Muatar Anvar qizi,
E-mail: muatarabdurasulova53@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktabi misolida boshlang'ich ta'lim bosqichida amaliy fanlarni o'qitish sifatiga ta'sir etuvchi omillar chuqur o'rganildi. Tadqiqot davomida o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, dars jarayonlarida qo'llanilayotgan metodlar, amaliy mashg'ulotlar soni va sifati, mavjud texnik vositalar bilan ta'minlanganlik darajasi tahlil qilindi. Maqolada o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgan interfaol metodlar, baholash mezonlarining mosligi, hamda dars jarayonida innovatsion texnologiyalar, jumladan, raqamli vositalardan foydalanishning amaliy natijalari yoritib berilgan. Shuningdek, ota-onalar va mahalla bilan hamkorlik, sinf muhitining ta'lim sifati va samaradorligiga ta'siri ham alohida ko'rib chiqilgan. Maqolada, shuningdek, ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlikda olib borilayotgan ishlar, maktab infratuzilmasining ta'lim jarayoniga ta'siri hamda raqamli texnologiyalarning amaliy fanlar o'qitishdagi o'rni yoritib berilgan. Tadqiqot natijalariga tayangan holda, boshlang'ich ta'limda amaliy fanlarni samarali o'qitish bo'yicha bir qator taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, amaliy fanlar, maktab tajribasi, o'qitish sifati, metodik yondashuv, texnik vositalar, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi, raqamli texnologiyalar, ota-ona bilan hamkorlik.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА КАЧЕСТВО ПРЕПОДАВАНИЯ ПРИКЛАДНЫХ НАУК В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ, И МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В данной статье подробно рассмотрены факторы, влияющие на качество преподавания прикладных наук на этапе начального образования на примере общеобразовательной средней школы. В ходе исследования анализировались профессиональная подготовка педагогов, методы, применяемые в процессе уроков, количество и качество практических занятий, уровень обеспеченности имеющимися техническими средствами. В статье освещены интерактивные методы, оказывающие положительное влияние на уровень усвоения учащимися, соответствие критериям оценки, а также практические результаты использования инновационных технологий, в том числе цифровых инструментов, в процессе урока. Также отдельно рассматривается сотрудничество с родителями и соседями, влияние классной среды на качество и эффективность обучения. В статье также освещается работа, проводимая в сотрудничестве с родителями и обществом, влияние школьной инфраструктуры на образовательный процесс, а также роль цифровых технологий в преподавании прикладных наук. На основании результатов исследований был

выдвинут ряд предложений и рекомендаций по эффективному преподаванию прикладных наук в начальном образовании.

Ключевые слова: начальное образование, прикладные науки, школьный опыт, качество преподавания, методический подход, технические средства, интерактивные методы, эффективность обучения, цифровые технологии, родительское сотрудничество.

FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF APPLIED SCIENCE TEACHING IN PRIMARY EDUCATION AND METHODS OF INCREASING EDUCATIONAL EFFICIENCY

Annotation: In this article, on the example of a general secondary school, the factors affecting the quality of teaching applied sciences at the stage of primary education were studied in depth. During the study, the professional training of teachers, the methods used in the course processes, the number and quality of practical training, the level of availability of available technical means were analyzed. The article highlights interactive methods that positively affect the level of student assimilation, the compatibility of assessment criteria, as well as the practical results of the use of innovative technologies, including digital tools, in the course of the lesson. The interaction with parents and the neighborhood, and the impact of the classroom environment on the quality and effectiveness of Education have also been considered separately. The article also highlights the work carried out in cooperation with parents and society, the impact of school infrastructure on the educational process and the role of digital technology in the teaching of Applied Sciences. Based on the results of the study, a number of proposals and recommendations for effective teaching of Applied Sciences in primary education have been put forward.

Keywords: primary education, applied sciences, school experience, teaching quality, methodical approach, technical tools, interactive methods, educational effectiveness, digital technologies, collaboration with parents.

Kirish. XXI asrda ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar kundan kunga ortib bormoqda. Bugungi globallashuv va texnologiyalar asrida ta’lim nafaqat nazariy bilimlar berishga, balki o‘quvchilarda hayotiy ko‘nikmalar, ijodiy fikrlash, amaliy faoliyatga tayyorlik va muammolarni mustaqil hal etish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida bu jarayon alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan shu davrda bolaning dunyoqarashi, qiziqishlari va faol o‘quv faoliyati uchun zarur bo‘lgan poydevor shakllanadi.

Bugungi kunda ushbu fanlarning o‘qitish sifatiga ta’sir etuvchi omillarni chuqur tahlil qilish, mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuvlar ishlab chiqish dolzarb masalaga aylanmoqda. Bu borada, o‘qituvchining kasbiy mahorati, metodik tayyorgarligi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasi, ta’lim muassasasining moddiy-texnik bazasi, o‘quv dasturlarining mazmuni va amaliyotga yaqinligi kabi omillar hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, raqamli vositalar, virtual laboratoriyalar va interfaol usullarning o‘qitish jarayoniga tatbiq etilishi amaliy fanlarni samarali o‘zlashtirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Mamlakatimizda bu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ–4884-sonli “Ta’lim tizimida kasbiy yo‘naltirish ishlarini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori[1] hamda 2021-yil 29-dekabrdagi PQ–60-sonli “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” doirasidagi vazifalar, boshlang‘ich ta’limda sifatli va zamonaviy yondashuvga asoslangan darslarni tashkil

etishni talab etmoqda[2]. Bularning barchasi amaliy fanlar mazmunini yangilash, o‘quvchilarning qobiliyatini ro‘yobga chiqarish, ularni amaliy faoliyatga tayyorlash, ijodiy fikrlaydigan shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Boshlang‘ich ta’limda amaliy fanlar o‘qitish sifatini oshirish va ta’lim samaradorligini yaxshilash borasida ko‘plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu mavzuga oid adabiyotlarda, xususan, Sharipov Sh.S.[11] va hamkasblari tomonidan tayyorlangan darsliklar va o‘quv qo‘llanmalarda amaliy fanlarni o‘qitishda innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar hamda raqamli texnologiyalarning ahamiyati keng yoritilgan. Masalan, Termiz davlat pedagogika instituti dotsenti E.B. Qodirov va A.A. Allamurodovning kasbiy yo‘naltirish hamda raqamli texnologiyalarni o‘quv jarayoniga integratsiyalashga bag‘ishlangan o‘quv qo‘llanmalari zamonaviy ta’lim jarayonida amaliy fanlarni samarali o‘qitish uchun ilmiy asoslarni taqdim etadi[6].

Boshlang‘ich ta’limda amaliy fanlarni o‘qitish sifatini oshirish masalasi pedagogika va metodika sohasida keng o‘rganilgan. O‘zbekiston olimlari, jumladan, **Sh. Qodirov, M. Sodiqov, S. Abdurahmonov** kabi mutaxassislar boshlang‘ich sinflarda fanlarni interfaol usullar bilan o‘qitish, o‘quvchilarni amaliy mashg‘ulotlarga jalb etish ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ta’kidlaydilar [7,9,4]. Shuningdek, **G‘. Yo‘ldoshev** boshlang‘ich sinf pedagogikasi sohasida o‘quvchilarni qiziqtirish va ularda mustaqil fikrlashni rivojlantirishga oid tadqiqotlari bilan mashhur [10]

Xalqaro miqyosda, **John Dewey**ning amaliy faoliyat asosida ta’lim nazariyasi (Dewey, 1938) boshlang‘ich ta’limda amaliy fanlarni o‘qitishda nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Deweyning ta’limdagi tajriba va faoliyatga asoslangan yondashuvi o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali ekanligi ko‘rsatildi. Shu maqsadda, amaliy fanlarda eksperimentlar, loyihalar va darsdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quv jarayonini boyitadi va qiziqishni oshiradi.

Kasbiy qiziqish tushunchasi va uning ahamiyati Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning kasbiy qiziqishi — bu ularning turli kasb va faoliyat turlariga bo‘lgan tabiiy qiziqishlari, o‘zlari kelajakda qaysi yo‘nalishda faoliyat yuritishni xohlashlari bilan bog‘liq. Kasbiy qiziqish boshlang‘ich sinflarda shakllana boshlaydi va o‘quvchining keyingi ta’lim va kasb tanlashiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, maktab yoshidagi bolalarning kasbiy qiziqishini erta aniqlash va rag‘batlantirish muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy qiziqishning ahamiyati shundaki, u o‘quvchilarning o‘zlarini anglashlari, o‘z imkoniyatlari va qobiliyatlarini bilishlari, shu bilan birga kelajakda o‘zlari uchun to‘g‘ri kasb tanlashlariga yordam beradi. Maktabda kasbiy qiziqishni rivojlantirish orqali o‘quvchilar o‘zlari uchun eng mos yo‘nalishni topadilar, bu esa ularning ta’limdagi faolligini oshiradi va kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi.

Shu bois, maktab o‘qituvchilari, ota-onalar va ta’lim muassasalari xodimlari birgalikda o‘quvchilarning kasbiy qiziqishini aniqlash va uni rivojlantirishga qaratilgan samarali usullarni joriy etishlari zarur. Bu esa ta’lim sifatining oshishiga, o‘quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. [7]

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Yuqorida keltirilgan fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, amaliy fanlar orqali o‘quvchilarda kasbiy qiziqishlar erta bosqichda shakllanadi. Bu qiziqishlar keyinchalik ularning kasb tanlashida asosiy omilga aylanishi mumkin. O‘quvchilarda ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni

yechish, jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish — bevosita amaliy mashg‘ulotlar orqali shakllanadi.

Kasblar haqida umumiy tasavvurni boshlang‘ich sinfdayoq berish, bolaning o‘zini turli faoliyatlarda sinab ko‘rishiga imkon yaratadi. Bunday tizimli yondashuv o‘quvchilarning ijtimoiy hayotga tayyorlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Hozirgi davrda amaliy fanlarni o‘qitish sifati nafaqat o‘quv dasturlariga, balki uni qanday uslubda o‘rgatilishiga ham bog‘liq. Darslar samarali tashkil etilganida, o‘quvchilar o‘z bilimlarini real hayotda qanday qo‘llashni o‘rganadilar. Bu esa ularning ta’limga bo‘lgan qiziqishini orttiradi, mustaqil fikrlash va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, amaliy fanlar orqali o‘quvchilar mehnat madaniyati, ijodiy yondashuv, o‘ziga ishonch kabi fazilatlarni egallaydilar. O‘qituvchi tomonidan qo‘llaniladigan samarali metodlar, vizual vositalar va amaliy topshiriqlar o‘quvchining darsdagi ishtirokini jonlantiradi va ta’lim sifatini oshiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’limda amaliy fanlarni o‘qitish sifati bir qancha omillar bilan belgilanadi. O‘qituvchining mahorati, metodik yondashuvi, ta’lim texnologiyalarining qo‘llanilishi va material-texnik ta’minot bu jarayonning asosiy tarkibiy qismlaridir. Ta’lim samaradorligini oshirish uchun innovatsion yondashuvlar, amaliy faoliyatga asoslangan topshiriqlar, o‘quvchilarning faol ishtiroki muhim hisoblanadi. Agar bu yo‘nalishlar tizimli va izchil amalga oshirilsa, boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning bilim darajasi hamda amaliy ko‘nikmalari yuqori bo‘ladi, bu esa ularning keyingi bosqichdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam zamin yaratadi. Boshlang‘ich ta’limda amaliy fanlar o‘quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida, kelajakdagi kasb tanloviga yo‘l ochishda muhim omil hisoblanadi. O‘quv jarayonida sifatli ta’lim berish, innovatsion metodlar va texnologiyalarni joriy qilish, kasbiy qiziqishni shakllantirishga yo‘naltirilgan yondashuv — ta’lim samaradorligini oshiradi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ–4884-sonli qarori. “Ta’lim tizimida kasbiy yo‘naltirish ishlarini takomillashtirish to‘g‘risida”. – [Elektron resurs]: https://lex.uz/docs/5089225
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-dekabrdagi PQ–60-sonli qarori “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”. – [Elektron resurs]: https://lex.uz/docs/5841063
3. Abdurahmonov, S. Boshlang‘ich sinflarda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish yo‘llari. – Nukus: Pedagog nashriyoti, 2020. – 96 b.
4. Dewey, J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938. – 91 p.
5. Ergashev, B. Interfaol ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: TDPU, 2020. – 110 b.
6. Qodirov, E.B., Allamurodov, A.A. *Kasbiy yo‘naltirish va raqamli texnologiyalarni o‘quv jarayoniga integratsiyalash*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 128 b.
7. Qodirov, Sh. *Boshlang‘ich ta’limda fanlarni interfaol metodlar asosida o‘qitish*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017. – 152 b.
8. Rasulova, D. *Boshlang‘ich ta’limda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash usullari*. – Ilm-fan va ta’lim jurnali, 2022, №4, B. 45–50.
9. Sodiqov, M. *Pedagogik innovatsiyalar va boshlang‘ich ta’limda amaliy mashg‘ulotlar samaradorligi*. – Samarqand: Ma’naviyat, 2019. – 140 b.